

Mottagare
Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
U2021/00554

Datum
2021-06-01

Diarienummer
RS210385

Region Halland yttrande Skolbibliotek för bildning och utbildning (SOU 2021:3)

Sammanfattning

Att stärka skolbibliotekens roll, anser Region Halland, är ett viktigt bidrag till att främja skolans uppdrag gällande språklig förmåga och en mer likvärdig tillgång till medie- och informationsresurser. Region Halland ställer sig bakom flera av de förslag som utredningen SOU 2021:3 lämnar. Målet att erbjuda elever i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskola och gymnasiesärskolan tillgång till ändamålsenlig skolbiblioteksverksamhet med fackutbildade bibliotekarier ser vi som mycket önskvärt. Att förtydliga och definiera skolbibliotek i skollagen är nödvändigt i skapandet av en mer likvärdig skola i hela landet.

I detta yttrande har fokus främst varit att svara utifrån ett regionalt perspektiv och att ge elever de bästa förutsättningar till sitt lärande och att skolbiblioteksverksamheten kvalitetssäkras. Därför är det viktigt att skolbiblioteksverksamheten också problematiseras utifrån mindre kommuners möjligheter och skolors storlek, när det gäller utformning och bemanning. Möjlighet till variation och anpassning ska beaktas, men med bibehållen kvalitet och likvärdiga förutsättningar för eleverna.

Att skolbiblioteksverksamheten leds av personal med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning och att skolbiblioteket i normalfallet återfinns på den egna skolenheten, är några av de förutsättningar som vi bifaller.

Vem som är chef för biblioteksverksamheten är en fråga för huvudmannen, eftersom förutsättningarna ser olika ut. Vi ser skolbiblioteken som ett viktigt verktyg för lärarna uppdrag att förmedla kunskap såväl som elevernas utveckling.

Region Halland anser också att det finns behov av att utveckla kommunikationen mellan olika instanser för att stärka förutsättningarna gällande det systematiska kvalitetsarbetet på samtliga nivåer. Kommunikation mellan olika instanser är även viktigt för att samverkan ska kunna fungera; kompetenser och resurser tas tillvara och synergieffekter uppstå.

Övergripande kommentarer

Barns tidiga språkutveckling är av stor betydelse för deras sociala och kunskapsmässiga utveckling. Att erövra språk kräver en stimulerande miljö som inspirerar och möjliggör för individen att utvecklas genom nyfikenhet och växande kunskap. Att i skolan kunna erbjudas en skolbiblioteksverksamhet av hög kvalitet, med biblioteks- och informationsvetenskapligt utbildad personal och ett kvalitativt stöd gällande analoga och digitala läresurser bidrar till att förstärka elevers utveckling. Region Halland anser att skolbiblioteket har en viktig roll i skolans demokratiska uppdrag och dess krav på att vara kompensatorisk. Viktigt att skolbiblioteksverksamheten har en sådan kvalitet och likvärdighet, så att alla elever får möjlighet att utveckla sin fulla potential.

Region Halland ställer sig bakom utredningens förslag om att:

- antalet studieplatser på lärosäten som erbjuder biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningar utökas
- en forskarskola upprättas
- skolhuvudmän ska anta skolbiblioteksplaner
- skollagens regler om skolbibliotek även ska gälla förskoleklass
- regeringen ska tillsätta en statlig utredning om tillgången till bibliotek i förskolan och den kommunala vuxenutbildningen
- det finns fördelar med att utse skolbiblioteksamordnare
- Skolverket får i uppdrag att regelbundet presentera en nationell lägesbeskrivning avseende skolbibliotek
- skolbibliotekarier redovisas som pedagogisk personal
- bibliotekslagen ska ange att den regionala biblioteksverksamheten i sitt arbete även ska främja skolbibliotek
- lärarutbildningen och utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap samarbetar med varandra
- ge Skolverket uppdrag att utarbeta allmänna råd om skolbibliotek
- vidareutbildning av lärare för skolbiblioteksverksamhet, VALS, inte permanentas utan ses som en tillfällig lösning
- statistiskt underlag som berör skolbibliotek vidareutvecklas

Region Halland anser inte att:

- skolbibliotekets syfte att främja språklig förmåga ska tas bort
- enbart Kungliga biblioteket ska vara mottagare av skriftliga överenskommelser när skolbiblioteksverksamhet inte kan tillgodoses på den egna skolenheten
- medieförsörjning bör organiseras på regional nivå. Den analoga medieförsörjningen bör hanteras närmre den lokala pedagogiska verksamheten och gemensamma digitala resurser föreslås organiseras och finansieras på nationell nivå.

Övergripande reflektioner

Redan under utbildning är det önskvärt att lärare, rektorer och skolbibliotekarier får en medvetenhet om varandras uppdrag och kompetenser, det vill säga att utbildningarna närmar sig varandra.

Kommentarer på enskilda delar av utredningens förslag

Elevers tillgång till skolbibliotek

När det gäller beskrivningen att skolbiblioteket ska vara en gemensam och ordnad resurs med ett utbud av digitala och analoga medier, är det viktigt att kvalitetsbegreppet gällande skolbibliotekets uppdrag förtydligas och exemplifieras. Det är också viktigt att den kunskap som finns gällande skolbibliotekets positiva påverkan på elevers kunskapsutveckling, tas till vara och omsätts i praktisk handling.

Region Halland anser att närhetsprincipen är central, att skolbiblioteket ska finnas i den egna skolenheten eller i mycket nära anslutning, så att inte förflyttning blir en negativ faktor gällande tid och att elever riskfritt på egen hand kan ta sig till skolbiblioteket.

Närhetsprincipen är en förutsättning för likvärdig tillgång till skolbibliotek. Viktigt att mindre kommuner och små skolenheters möjligheter beaktas och problematiseras i det fortsatta arbetet gällande förändringar i lagtexter och förordningar, för att skapa likvärdiga förutsättningar för alla elever oavsett skola eller kommun.

Elevers tillgång till skolbibliotek är kompensatoriskt viktigt då inte alla barn och unga har möjlighet till studiero hemma. Region Halland anser att skolbibliotekets utformning och bemanning har stor betydelse för att eleverna ska använda det fysiska rummet på ett adekvat sätt, så lugn och ro och en läs- och studiemiljö erbjuds elever och personal. Att elever har tillgång till skolbibliotek ger en mer likvärdig möjlighet att ta del av analoga och digitala medier anpassade för att stödja dem i deras kunskapsinhämtning.

Det är positivt för elever att möta vuxna som är relevanta för dem under deras skoldag, men som inte är direkt kopplade till skolarbete genom till exempel betygsättning. Det optimala är om skolbiblioteket är bemannat med biblioteks- och informationsvetenskapligt utbildad personal som är tillgänglig under hela skoldagen. Skolbiblioteket bör inte ses enbart som en resurs, utan ha en tydlig koppling till skolans systematiska kvalitetsarbete och elevernas lärande.

Skolbibliotekarien har en central betydelse

Skolbiblioteksverksamhet med skolbibliotekarie som är delaktig i den pedagogiska verksamheten har positiv inverkan för elever att kunna nå sitt bästa resultat, enligt utredningen. Därför bör tjänster för skolbibliotekarier beaktas gällande tid för uppdraget och fördelning på fler enheter, så uppdraget kan utföras med önskvärd kvalitet.

Region Halland anser att vidareutbildning av lärare för skolbiblioteksverksamhet, VALS, bör ses som en tillfällig lösning och inte permanentas. Utifrån utredningens förslag om att skolbibliotekstjänster i första hand ska tillsättas med biblioteks- och informationsvetenskapligt utbildade personer bör dessa få möjlighet att komplettera sin behörighet med kompetenser inom skolverksamhet. Därigenom skapas mer sammanhållna tjänster på en och samma skolenhet. Detta för att bredda möjligheterna för mindre skolenheter/kommuner att erbjuda personer attraktiva tjänster samt en hållbar skolbiblioteksverksamhet. Finansieras med statsbidrag motsvarande VALS, och med samma förutsättningar, föreslås.

Främja läsande och medie- och informationskunnighet

Region Halland ställer sig positiv till utredningens förslag om att förtydliga syftet med skolbibliotek. Det är viktigt att poängtera skolbiblioteksverksamhetens roll när det gäller läsande och medie- och informationskunnighet. Dessa ska inte ses som två parallella uppgifter utan naturligt integrerade i varandra och andra ämnen. Det är också viktigt att se läsandet i ett större perspektiv som inkluderar den fria läsningen, läsning som bidrar till individens identitetsskapande samt ger förutsättningar för att fungera som en inkluderad demokratisk medborgare med ett välutvecklat språk. Den språkliga förmågan är central både i läsning samt i all övrig kommunikation och lärande. Därför ser Region Halland det som värdefullt att behålla formuleringen om att skolbibliotek ska främja språklig förmåga. Detta är extra viktigt då skolbiblioteksverksamhet i en förlängning kan komma att inkludera förskolan. Det finns all anledning att ta lärdom av, och bygga vidare, på satsningar för små barns språkutveckling som till exempel Språkstart Halland och Bokstart.

Det systematiska kvalitetsarbetet

Region Halland anser att det krävs ett förtydligande hur skolbibliotek integreras som en naturlig del i skolans verksamhet och beskrivs som mer än en resurs. Beskrivningen av skolbibliotek ska utformas, så att det framgår hur det är en del av skolans pedagogiska uppdrag och verksamhetens systematiska kvalitetsarbete, både utifrån ett utbildnings- och ett bildningsperspektiv. Region Halland ställer sig positiv till att varje skola upprättar en biblioteksplan, som är en del av det systematiska kvalitetsarbetet. Region Halland anser också att ska finnas ett stöd till verksamheterna från Skolverket och Skolinspektionen, för att kvalitetssäkra skolbiblioteken genom allmänna råd och erbjuda verktyg för uppföljning, analys och utveckling.

Statistik och nationell uppföljning

Region Halland ställer sig positiv till förslaget att Kungliga biblioteket och Skolverket ska få i uppdrag att tillsammans genomföra ett utvecklingsarbete avseende statistik om skolbibliotek. Här bör utvecklingsarbetet ta fram stöd till berörda parter gällande insamling och analys, så det kopplas samman med verksamheternas systematiska kvalitetsarbete.

Nationellt centrum med ansvar för skolbiblioteksfrågor

Region Halland ser positivt på förslag att Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling, NCS, vid Skolverket får ett utvidgat uppdrag och ansvarar för skolbiblioteksfrågor. Detta bör ske i samverkan med den regionala biblioteksverksamheten, då samverkan för att främja skolbibliotek i det gemensamma geografiska området sannolikt ger positiva synergieffekter samt använder befintliga resurser, som till exempel kompetens och utarbetade strukturer, på ett effektivt sätt.

Allmänna råd om skolbibliotek

Region Halland stödjer förslaget att Skolverket bör ges i uppdrag att revidera sina allmänna råd om systematiskt kvalitetsarbete, för att tydliggöra hur skolbiblioteket kan vara naturlig och integrerad del av skolas verksamhet. De allmänna råden bör förtydliga skolbibliotekens tillgänglighet, men även råd gällande personal med biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning. Andra delar som de allmänna råden bör förtydliga är rektorns roll som ansvarig för skolbiblioteksverksamheten och som möjliggörare för samarbete med övrig skolpersonal. De allmänna råden bör också konkretisera likvärdighetsbegreppet gällande tillgången till skolbibliotek för alla elever, till exempel utifrån skolors lokalisering och storlek, men även kommunernas förutsättningar.

Den regionala biblioteksverksamhetens betydelse

Region Halland stödjer förslaget att regionbibliotek inkluderar skolbibliotek i sin verksamhet, inte bara när det är möjligt utan något som bör förväntas. För att genomföra detta behövs medel tillföras för att öka likvärdigheten mellan regionerna. För att bidra till likvärdighet och kvalitet behöver det även ges stöd till regionbiblioteken i form av kompetensutveckling. Att den regionala biblioteksverksamheten arbetar strategiskt med både folk- och skolbibliotek för en ökad samverkan genom nätverk, kunskapsdelning och gemensam kompetensutveckling mellan de olika biblioteksformerna ser vi som positivt. Oavsett om det är inom utbildningsväsendet eller berör barns och ungas fritid, är det vårt gemensamma ansvar att arbeta för att alla får likvärdiga möjligheter att vara inkluderade i vårt demokratiska samhälle. Den regionala biblioteksverksamheten har goda förutsättningar att arbeta med alla kulturformer. Det är viktigt med en otvungen och naturlig övergång mellan det formella utbildningsväsendet och de friare formerna av lärande, lust och skapande. Utredningens förslag angående regional medieförsörjning stödjer vi inte. Den analoga medieförsörjningen bör hanteras närmre den lokala pedagogiska verksamheten och gemensamma digitala resurser föreslås organiseras och finansieras på nationell nivå. Detta bidrar till att kvalitetssäkra informationer och öka likvärdigheten gällande tillgång till digitala medier och databaser.

För att underlätta det regionala samarbetet med skolbiblioteken ser vi positivt på utredningens förslag om att ha en skolbibliotekssamordnare i varje kommun. Därutöver är det angeläget att se över strukturerna kring hur kommunikation möjliggörs mellan olika nivåer (kommunalt-regionalt-nationellt), olika verksamheter (skola-bibliotek) och olika

ansvar (skolbibliotekarier-lärare-rektorer-huvudmän-utvecklare på regionbibliotek och NCS).

Bildning och utbildning

Skolbibliotek har en möjlighet till att stödja elevers utbildning likväl som att främja intresset och lusten till bildning. Begreppet bildning ska ses som ett integrerande begrepp, där individer i större utsträckning ska få positiva möjligheter till att styra sitt liv genom att vara kompetenta och handlingskraftiga. Alla elever ska ha likvärdig tillgång till en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet och skolbibliotekarier som bidrar till elevers bildning och utbildning samt främjar deras språkliga förmåga och medie- och informationskunnighet.

Regionstyrelsen

Helene Andersson
Ordförande Regionstyrelsens tillväxtutskott

Jörgen Preuss
Regiondirektör